

HUIS MET HISTORIE

Schuttersweg 8: een idyllisch zomerverblijf

De eerste bewoners

door Bea Kastrop

Bea Kastrop (1954) werkt als journaliste bij de redactie van de NCRV-gids aan de Bergweg te Hilversum. De journalistiek is haar oude liefde die ze hervond na ander werk te hebben gedaan. Ze volgde de opleiding bedrijfsjournalistiek aan de ISW in Utrecht en verbreedde die aan de Media-Academie Santbergen te Hilversum. Als studieopdracht schreef ze in 1988 een artikel over de villa "Henriëtte" in "Ondertoon" het personeelsblad van de NCRV. Bea Kastrop is Hilversumse van geboorte, is getrouwd en moeder van twee kinderen.

Op het moment dat het artikel voor het eerst verscheen was de villa nog in gebruik als kantoorgebouw van de NCRV. Met haar medewerking is dit artikel de basis geworden voor een uitgebreider verhaal over het gebouw. In het eerste deel leest u het relaas van Bea Kastrop, die op zoek ging naar vroegere bewoners van de villa. Juist op tijd naar nu blijkt, want sinds haar interviews in 1988 is een van de laatste betrokkenen overleden. De geschiedenis die zij behandelt loopt tot het midden van de jaren '30.

Direct op haar artikel aansluitend volgt een tweede deel geschreven door Arno Weltens.

Jan ter Meulen

Jan ter Meulen genoot in zijn aanzienlijke maatschappelijke positie de vriendschap en achting van velen. Zijne middelen en het van zijnen vader geerfd vermogen stelden hem in staat in 1896 een begin te maken met den bouw van een villa in het Suzannapark. Die villa stond aan den weg, leidende rechts naar de Schuttersheide en naar het Corverbosch en was van een vorstelijken opzet. Zij droeg den naam van Jan ter Meulens echtgenoot Henriëtte en was omringd door een grooten tuin waarin zich ook een moestuin en kippenren bevond.

Dit is een citaat uit de levenbeschrijving van de welgestelde Amsterdamse assuradeur Jan ter Meulen. Zijn moestuin en kippenren hebben al-

De villa Henriëtte voor 1916, gelegen in het Suzannapark, later Schuttersweg 8 en kantoorvilla van de NCRV. (foto GM)

lang geleden plaats moeten maken voor fietsreken en nieuwbouw, maar zijn villa Henriëtte houdt stand en was tot voor kort beter bekend als de "NCRV-Villa". Toch is dit gebouw het enige op het NCRV-terrein dat niet werd gebouwd door en voor de NCRV. Wel is het een huis met een in meerdere opzichten rijk verleden.

Ontwikkelingsproject Suzannapark

Het begon allemaal toen de Maatschappij Park- en Bouwmaatschappij Hilversum in 1879 een stuk grond kocht, dat vier jaar later Suzannapark werd genoemd, naar de dochter van een van de aandeelhouders van de Maatschappij, B.R.G. Bouricius.

Jan ter Meulen (1846-1916), telg van een Amsterdams geslacht van korendragers en later assuradeurs. Vanaf 1893 eigenaar van een zomerverblijf in Hilversum. Aanvankelijk was dat de villa "Mathilde". (foto: arch. W. ter Meulen)

Henriëtte Leembruggen (1846-1916). Huwde in 1870 met Jan ter Meulen. De villa die haar echtgenoot in 1896 liet bouwen werd naar haar genoemd. Het adres van de villa was aanvankelijk: Susannapark 2. (foto: arch. W. ter Meulen)

Een van de zes andere aandeelhouders was Jan ter Meulen. Deze handige groep zakenlieden legde verharde wegen op het terrein aan en verkocht de grond in percelen op een publieke veiling in 1895.

Het volgende citaat uit de verkoopakte beperkte de bestemming van het gebied drastisch. Het bepaalde dat:

... na de aankoop niet anders dan villa's met daarbij behorende gebouwen en alzo nooit fabrieken, trafieken [koopmansbedrijven], herbergen, koffie- huizen, arbeiderswoningen, winkelhuizen of burgerwoningen mogen worden opgericht of uitgeoefend.

Villa Henriëtte: een zomerverblijf

Ter Meulen kocht privé op de veiling zes percelen grond, vier aan de kant van de (Berg)weg waar hij villa Henriëtte wilde bouwen en twee aan de overkant van de weg om van een vrij uitzicht verzekerd te zijn. De bouw van zijn buitenhuis, want het gezin Ter Meulen woonde er alleen in de zomer en verbleef 's winters op de Heeren-

gracht in Amsterdam, begon een half jaar later.

Zo'n verhuizing ieder jaar bracht natuurlijk de nodige drukte met zich mee. Behalve het gezin met zes kinderen togen ook het nodige personeel en later paarden, rijtuig en koetsier in de zomer naar Hilversum. Een familielid beschreef het ooit zo:

Onmiddellijk na Paaschen werden de voorbereidingen getroffen voor het betrekken van Villa Henriëtte te Hilversum. In later jaren, tot voor haar huwelijk was de derde dochter Agnes Elisabeth hiermede belast. Het zomerverblijf, want dit was het inderdaad, kreeg eene grondige schoonmaakbeurt. Schilder, loodgieter en timmerman werden te hulp geroepen tot verhooging van het aanzien en tot het vereffenen van eenige ongeriefelijkheden, welke gedurende de sluiting in de wintermaanden konden zijn ontstaan. Kort voor Pinksteren vond de overtocht van Amsterdam naar buiten plaats en Jan ter Meulen en zijn gezin konden volop genieten van de weelde, welke het buitenleven reeds in mei pleegt aan te bieden.

In die lange mooie zomers deelde het gezin zijn riant onderkomen graag met vrienden, kennissen en familieleden. De heer W. ter Meulen uit

Blaricum, een kleinzoon van Jan ter Meulen, herinnert zich nog wel iets van die zomerse logeerpartijen. Zo weet hij te vertellen dat zijn grootvader een hartstochtelijk wandelaar en een groot paardenliefhebber was, die heel wat ritten door de Hilversumse bossen maakte. Een mensenleven later herinnert hij zich hoe hij zijn grootvader eens een bijzonder servet als verjaardagscadeau gaf. Het was gevoerd met rode zij en moest met twee klemmetjes aan een koord om de hals bevestigd worden. Het servet diende om de spatten op te vangen wanneer de heer des huizes het vlees voorsneed. Dat waren meestal flinke stukken, want zo'n vijftien eters aan tafel was heel gewoon. En wee degene die te laat kwam!!

Een uitspraak van zijn grootvader zal mijnheer Ter Meulen nooit vergeten: "Wanneer men ergens komt te gast, dan dient er op de tijd gepast!"

Volledige equipage

Jan ter Meulen had toestemming om te wandelen op de landgoederen van de voornamen heren Blaauw, Hooft Graafland en Roell en maakte daar ook dankbaar gebruik van. Op een van die wandeltochten in de prachtige lanen, geflankeerd door eeuwenoude eiken, beuken en lindes, vertelde hij in vertrouwen aan zijn medewandelaars dat hij nu financieel krachtig genoeg was om volledige equipage te gaan houden; hij was dus van plan een eigen rijtuig aan te schaffen met bedienden en alles wat daar voor nodig was. (Zijn kleinzoon vertelde dat zoiets pas mogelijk was wanneer je het kon betalen van de rente van je rente!) In de biografie van Jan ter Meulen staat hierover het volgende typerende stukje:

Kort daarna, vermoedelijk in 1911, verrees in den zoogenaamden overtuin een statig gebouw waarin rijtuigen en

De familie Ter Meulen. De foto is mogelijk gemaakt in 1895 tgv. het 25-jarig huwelijksfeest van de ouders. Zittend vlnr. Eduard Anne (geb. 1875), Henriëtte ter Meulen-Leembruggen, Johanna Elisabeth (geb. 1880), Jan ter Meulen, Gerarda Margaretha (geb. 1874) en staand vlnr. Agnes Elisabeth (geb. 1879), Jan (geb. 1873) de vader van onze informant Wim ter Meulen (geb. 1909), Helena Johanna (geb. 1871) en Herman (Harry) A. van Zwijndrecht (geb. 1872) die was getrouwd met Gerarda. Na haar vroege overlijden trouwde hij in 1909 met de jongste dochter Johanna. (foto: arch. W. ter Meulen)

paarden werden ondergebracht. In de woningen daarboven huisden de koetsier en palfrenier. Het behoeft geen betoog dat 'de stal Ter Meulen' er zijn mocht. In elk geval was het een lust voor de oogen de victoria of de landauer op gummibanden te zien voorrijden; de glanzende zwarte paarden keurig opgetuigd met zijden rosetten aan de hoofdstellen. Met innige zelfvoldoening besteeg Jan ter Meulen dan den bok, waar de koetsier hem zweep en teugels overgaf. Dan werd er gereden naar de Loosdrechtse plassen, naar Bussum, of zelfs naar Nieuwersluis. Men placht op die plaatsen te pleisteren en een glaasje advocaat of een kopje thee te nuttigen, om meest langs een anderen weg terug te keeren.

Het statige gebouw in "den zoogenaamden overtuin" dat hier wordt genoemd, is het koetshuis aan de overkant van de Bergweg dat ook in het bezit van de NCRV is geweest.

In 1914 kwam voor Jan ter Meulen een einde aan het Gooise sprookje. Na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog werden zijn paarden en vervoermiddelen gevorderd door het leger en hij zag zich genoodzaakt zijn zomerverblijf op te breken en naar Amsterdam te vertrekken. Hij overleed in 1916 op 70-jarige leeftijd.

De trots van Jan ter Meulen: zijn landauer voor de entree van zijn Hilversumse villa. Links achter de koetsier zijn vrouw Henriëtte met naast zich de eerste vrouw van haar zoon Eduard, Otillie Flothow (1885-1929). Opname ca. 1912. (foto: arch. W. ter Meulen)

De familie Reineke

Een nieuwe generatie diende zich aan bij Villa Henriëtte die in datzelfde jaar samen met het koetshuis werd gekocht door Pieter Reineke, de

De villa aan de Schuttersweg begin jaren '20. Naam en adres waren inmiddels veranderd. Van villa "Henriëtte" aan het Susannapark 2 was het nu "Roemah Oedjoeng" aan de Schuttersweg 8. Van 1916 tot 1936 woonde er de familie Reineke. Zij bewoonden het huis het gehele jaar door. (foto: Goois Museum)

in 1869 in Batavia geboren zoon van Hendrik Reineke, de oprichter van de Handelsvereniging Amsterdam. De handel met Indië was Pieter Reineke dus als het ware met de paplepel ingegoten en aan zijn nieuwe onderkomen te oordelen, deed hij goede zaken als een van de drie directeuren van de Handelsvereniging.

Hij trouwde in 1895 met Johanna Gerardina Gerlach, met de handschoen, want hij zat toen zelf in Soerabaja. Samen met hun twee dochters en vier zonen betrokken zij Villa Henriëtte die werd omgedoopt in "Roemah Oedjoeng", wat Maleis is voor "Hoekhuis".

Het koetshuis deed nu dienst als garage. In de linker bovenwoning woonde de chauffeur met zijn vrouw en zes kinderen en in de rechter de tuinman met zijn vrouw en kind; de huisknecht had er ook een kamertje en kwam er alleen om te slapen.

Ankie Reineke (1898-1989)

De oudste dochter uit het gezin, mevrouw Ankie

Reineke, was 17 jaar toen ze met haar ouders in de villa kwam wonen.

Ongeveer een jaar voor haar overlijden kon ze in haar appartement in Hilversum nog worden geïnterviewd. Daarbij kwamen allerlei herinneringen bij haar boven over die periode uit haar leven. Ze vertelde over haar ouders, het personeel en over alle heerlijkheden die Roemah Oedjoeng te bieden had.

Behalve de tuinman, de chauffeur en de knecht, waren er nog een kinderjuffrouw, een keukenmeisje, een werkmeisje en een binnenmeisje bij de Reinekes in dienst. En een dag per week kwamen de naaister en de werkster naar het grote huis. Mevrouw Reineke:

Ik durf nu bijna nooit meer aan iemand te vertellen dat we zo veel personeel hadden, maar die mensen waren toch echt de hele dag bezig. De knecht bijvoorbeeld deed van alles; hij rolde de karpetten, dat ging toen nog met een soort rolveger, en hij poetste het koper en het zilver. Overdag droeg hij een rood-wit gestreept jasje zoals alle knechten in die grote huizen en 's avonds diende hij aan tafel met een donkerblauwe livrei en witte handschoenen

De familie Reineke kende de familie Ter Meulen. Mevrouw Johanna Reineke-Gerlach met haar oudste kinderen Annie (later Ankie), Pieter en Jan. Foto in ca. 1906, waarschijnlijk op bezoek bij en in het rijtuig met paard van de grootouders Reineke die in Hilversum woonden. De fotograaf was G. Middendorp, Vaartweg 28. (foto: arch. M.L. Jonkers-Reineke)

aan. Op de knopen van zijn livrei stond dan geloof ik ook nog de letter 'R'.

Ik herinner me dat er elke maandagmorgen een klokkenmaker kwam om de klokken op te winden en gelijk te zetten. Hij deed dat niet alleen bij ons hoor, hij ging meerdere huizen langs. Idioot hè? Achteraf denk je bij jezelf hoe was het mogelijk, maar dat was toen heel gewoon. Ook alle boodschappen werden aan huis bezorgd. Bij mensen zonder telefoon kwamen de leveranciers zelfs eerst nog vragen wat ze nodig hadden. Het was allemaal nogal omslachtig.

Iedere zaterdagmorgen kreeg onze chauffeur een dikke portefeuille met geld om alle rekeningen te gaan betalen, want giro was er natuurlijk ook niet.

Wij hadden trouwens een goede verhouding met het personeel, niet zo van rangen en standen. De mensen bleven ook altijd lang bij ons en soms verhuisden ze zelfs mee.

Eieren in waterglas

Pieter Reineke zelf had weinig tijd om zich met de praktische kant van het gezin te bemoeien. Hij was vaak langere tijd van huis want de drie directeurs van de handelsvereniging moesten om beurten naar Indië om daar zaken te regelen.

Wij zagen hem weinig, want ook als hij wel thuis was moest hij vaak werken. Behalve 's zondagsmiddag, dan deden we wat gezelligs met z'n allen en na het eten gingen we wandelen. De kinderen vonden dat verschrikkelijk, maar we moesten mee. Vader hield als hobby verschillende kippenrassen. Waar nu de oprijlaan is naar de oude studio aan de Schuttersweg waren zes kippenrennen met zes verschillende rassen. We hadden zo ook altijd eieren. In de winter werden die ingelegd in waterglas, een soort conserveringsmiddel waarin je eieren kon bewaren.

Moeder Reineke regelde het huishouden, maar ze deed zelf geen huishoudelijk werk. Ze verzorgde de bloemen in huis; die waren er altijd volop, want in de tuin stond een Orangerie. Uit liefhebberij maakte ze allerlei dingen voor bazaars en ze speelde bridge.

Wanneer we uit school kwamen was ze er altijd. Soms zat ze met een heel groot bord waar ze dan legpuzzels op deed, mooie houten legpuzzels. Ik zie het nog zo voor me. Het was reuze gezellig, want dan zat ze aan de grote tafel en we konden allemaal aanschuiven. Voor we huiswerk gingen maken dronken we altijd een kopje thee bij haar.

Croquet en tennis

Ook in de tuin van Roemah Oedjoeng waren er mogelijkheden te over voor de kinderen om zich te vermaken. Er waren een croquetveld en een tennisbaan aangelegd waarvan regelmatig gebruik werd gemaakt.

Toen we in de villa kwamen was de Eerste Wereldoorlog

aan de gang en in Loosdrecht was een soort legerplaats voor jonge officieren. Die kwamen in alle vroegte met ons tennissen, nog voor het ontbijt van 8 uur. Ik weet nog dat het keukenmeisje ons dan altijd heerlijke zelfgemaakte grapefruit-limonade bracht. Het was voor ons een heerlijke tijd. We hadden ook nog een boot in Loosdrecht, daar was het toen nog heerlijk rustig. Voor die boot hadden we trouwens ook nog een schipper in dienst.

Over poetskamer en vliegkasten

Over de indeling en het gebruik van het huis waren de herinneringen van mevrouw Reineke scherp. Ze vertelde:

In het sousterrain was een hele grote keuken waar de hele dag een groot kolenfornuis brandde. Er waren ook een grote naaikamer, waar ook de was gestreken werd, en een poetskamertje van de knecht; en niet te vergeten een enorme kelder waar vliegkasten stonden met blauw gaas ervoor, waarin de schotels werden weggezet. Om te koelen werden er enorme staven ijs gebruikt die iedere paar dagen door een firma werden gebracht. Ik herinner me dat we na school aan het keukenmeisje vroegen of we even in de kelder mochten en dan aten we de koude overgebleven aardappelen op. Daar waren we dol op, gek hè.

Toen de familie Reineke de villa betrok waren alle zes kinderen al geboren, waarvan de laatsten in Hilversum. Op deze foto uit ca. 1920 en waarschijnlijk in de tuin van "Roemah Oedjong" gemaakt staan vlnr: Ankie (Amsterdam 1898-1989 Hilversum), zij werd voor haar overlijden nog geïnterviewd voor dit artikel, en verder Willem (Amsterdam 1905-1992), Marie later Mieke (Hilversum 1909-1990) die bijna haar hele leven in Hilversum woonde, Johanna Reineke-Gerlach (Bentheim 1872-1943), Hans (Hilversum 1910-1983), Pieter (Amsterdam 1900-1955), Pieter sr (Batavia 1869-1948) en Jan (Soerabaja 1902-1944). (foto: arch. M.L. Jonkers-Reineke)

Het koetshuis dat Jan ter Meulen liet bouwen in 1906, nu gelegen aan de van Yssumlaan 5-7. Een ontwerp van E. Verschuyf, die meer bouwde in de NW-villawijk maar ook het volkswoningbouwcomplex Egelantierstraat e.o. (foto: Max Cramer)

De hoofdingang van het huis zat toen wij er woonden aan de Bergweg, waar het toen trouwens nog Suzannapark heette. Naast de ingang zat een klein kamertje en daarboven was mijn slaapkamer.

In de grote hal werd wel gedanst op grammofoonmuziek wanneer er feesten werden gegeven. Verder had je beneden de salon met de serre, de studeerkamer van mijn vader en een grote eetkamer met een dienkeuken waar werd afgewassen. Vanuit de dienkeuken ging er een lift naar de grote keuken beneden.

Op de eerste etage waren alle slaapkamers van de kinderen; de kinderjuffrouw sliep in het begin nog bij de kleintjes op de kamer, die waren toen 6 en 7 jaar. De slaapkamer van mijn ouders was op dezelfde verdieping en er was nog een grote tweepersoons logeerkamer. Natuurlijk ook een badkamer en een toilet. De dienstbodenkamers waren op de tweede etage en daar was ook nog een biljartkamer.

Een ander huis dan toen

Het is eigenlijk een heel grappig huis om te zien, wel een beetje een rommeltje, maar toen het nog helemaal vrij stond hinderde dat helemaal niet. Nu, bij al die moderne gebouwen staat het er nogal idioot vind ik. Er is later veel

verprutst; hier is wat afgehaald en daar is wat bijgekomen. Het is eigenlijk het huis niet meer zoals ik het kende, dat vind ik wel jammer.

Mevrouw Reineke heeft Roemah Oedjoeng nadat het in 1936 werd verkocht aan de NCRV nooit meer van binnen gezien en dat leek haar ook maar beter nu er van al die mooie kamers kantoren zijn gemaakt. De familie Reineke verhuisde in 1934, toen de meeste kinderen het huis uit waren, naar Wassenaar. Daarna kreeg de villa, zoals bekend, een heel andere bestemming en inderdaad zijn vrijwel alle sporen van haar romantische verleden uitgewist. Ook het Suzannapark kreeg inmiddels andere straatnamen. Toch hebben zich in en om dit statige NCRV-pand tafereelen afgespeeld die wij alleen maar kennen uit televisieseries als "De Familie Bellamy".

Schuttersweg 8: Bouwgeschiedenis en latere bestemmingen

door Arno Weltens

Het tweede deel van dit artikel werd geschreven door Arno Weltens (1949). Hij volgde de opleiding museologie aan de Reinwardt Academie en verzorgde in zijn afstudeerjaar (1980) een museumpresentatie in het Speelgoed- en Blikmuseum te Deventer. Daarvoor deed hij ervaring op als interieurontwerper op het gebied van de binnenhuisarchitectuur.

Sinds 1981 werkte hij als chef rekvisieten bij de NOS en sinds 1987 als ontwerper bij het Omroepmuseum. Hij publiceerde o.m. in Antiekwereld, Antiek en Aether. Ook in Eigen Perk verschenen van zijn hand artikelen zoals die over ontwerpen van Dudok voor de eerste radiostudio's (EP 92/1) en over de villa "Nieuwen Eng" (EP 92/2).

In zijn verhaal over de villa "Henriëtte" wordt de geschiedenis na 1936 behandeld. De roemruchte periode van de oorlog en die erna. Ook wordt ruim aandacht geschonken aan de architectuur, de oorspronkelijke indeling en de verbouwingen die de villa in- en uitwendig onderging als gevolg van het veranderende gebruik.

Exterieur

De villa Henriëtte, gelegen op een groot terrein en ingesloten door de Peerikampaan, Schuttersweg¹ en Bergweg, is een produkt van de gezamenlijke inspanning van de architecten A.L. van Gendt (1835-1901) en J.G. van Gendt.

De eerste samenwerking dateert van 1893 en de opdracht van assuradeur Jan ter Meulen om in het Suzannapark een villa te bouwen is voor zover bekend hun eerste opdracht in het Gooi. Architectonisch gezien valt over het exterieur het volgende op te merken. Deze villa bestaat uit twee hoge volumes met zadeldaken, die elkaar loodrecht op de hoeken treffen hetgeen kenmerkend is voor de stadse vakwerkvilla. Hierdoor heeft de plattegrond de vorm van een 'L', waarbij het ene volume langer is dan het andere.

Een ander kenmerk is de afwisseling en asymmetrie in de gevels. Door de toepassing van details, afkomstig van verschillende stijlen (lees

latere verbouwingen) zijn in het exterieur de hoogte en plaats van de verdiepingen soms moeilijk te onderkennen.²

Interieur

De uit 1896 daterende villa met de grote centrale hal waaraan alle vertrekken grenzen, is als volgt ingedeeld.³ Links naast de ingang in het torengedeelte bevindt zich een spreekkamer en aan de rechterzijde de huiskamer met de karakteristieke erker. Het eetgedeelte van de familie Ter Meulen werd van de salon gescheiden door inbouwkasten met schuifdeuren, het kamer-ensuite principe. Het architectenduo Van Gendt voorzag zowel de huis- als de eetkamer van een houten veranda. Geen ongewone keuze voor een zomerverblijf.

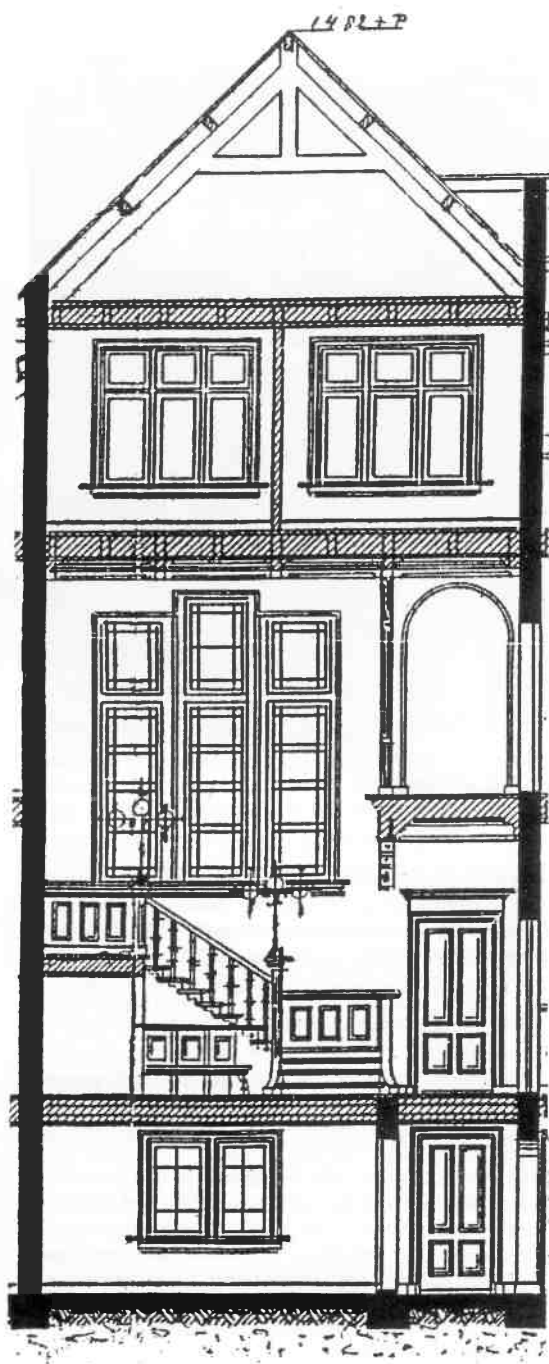
De grote hal, voorzien van een lambrizing, kende een monumentale trap met op de trappalen (hoofdballusters) een metalen ornament met glazen bollen bestemd voor de gasverlichting.

Het daglicht in de hal viel binnen door drie smalle ramen, die in het midden horizontaal gedeeld waren. Achter de hal bevond zich een gang met aan weerszijden de proviand- en de speciale dessertkamer. Hier leidde een tweede trap naar de hoger gelegen etage. Resterende op de begane grond een biljartkamer voor de heer des huizes met een aparte ingang.

De ouderlijke slaapkamer op de eerste verdieping was precies boven de huiskamer gesitueerd. Hier beschikte mevrouw Ter Meulen over een extra faciliteit, namelijk een japonnenkamer. Op dit vloerniveau waren verder een badkamer, een toilet, vier slaapkamers voor de kinderen en een logeervertrek.

De ruime zolder op de tweede verdieping telde naast opbergruimte en vier slaapkamers, de 'meidenkamer'. De slaapvertrekken waren bestemd voor de opvang van logés; in de dienstmeidenkamer stonden drie ledikanten opgesteld.

In de voorgevel wordt het souterrain aan het oog onttrokken doordat dit gedeelte onder het maaiveld ligt. Door de glooiing van het terrein is

De villa Henriëtte werd gebouwd naar een ontwerp van de architecten A.L. en J.G. van Gendt in 1896. Op deze gedeeltelijke doorsnede zijn detailleringen van het ontwerp fraai zichtbaar. (bron: Streekarchief Hilversum)

de kelder verdieping aan de achterzijde wel bereikbaar en voorzien van raam- en deurpartijen.

Hier bevond zich een grote keuken inclusief bijkeuken. Teneinde trappenlopen en afkoeling van het diner te voorkomen bedachten de architecten een dienstliftje in het portaal. Het zojuist bereide voedsel kon via de lift in de dessertkamer aangevoerd worden.

Voorts was het souterrain opgedeeld in een strijk- en mangelkamer en een kleine kamer voor de knecht. Ten behoeve van de opslag van kolen voor de villaverwarming was een brandstoffenbergplaats aangebracht. Een ander kelder gedeelte deed dienst als opslagruimte voor wijnflessen.

De dwarsdoorsnede van de villa Henriëtte verraadt interessante details. Bijvoorbeeld de lambrisering op de eerste verdieping en in de hal.

De villa is in honderd jaar een aantal malen aangepast aan de wensen en verlangens van de bewoners. We volgen de bouwkundige veranderingen op de voet.

Uitbreiding

In oktober 1916 vroeg de nieuwe bewoner Pieter Reineke, inmiddels was de villa omgedoopt in Roemah Oedjoeng, toestemming aan de gemeente Hilversum voor de bouw van een apart staande schuur aan de zijde van de Peerlkampaan. Twee en een half jaar later volgde de bouw aanvrage voor een tuinhuisje.

Op 6 juli 1923 wendde Reineke zich weer tot de gemeentelijke instanties.⁴ Deze keer voor de bouw aanvrage van een Orangerie⁵ voor zijn echtgenote. Op 26 oktober gingen Burgemeester & Wethouders accoord met de aanvraag. Zoals bekend verhuisde de familie Reineke in 1934 naar Wassenaar en kwam de villa leeg te staan.

Omroepbestemming

In dezelfde periode was het bestuur van de Nederlandsche Christelijke Radio Vereeniging op zoek naar een nieuwe studiolocatie. De oude behuizing aan de Heuvellaan voldeed niet meer en de NCRV overwoog serieus om zich buiten Hilversum te vestigen. Er bestonden plannen om de studio in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen te Utrecht te huisvesten, vanwege de centrale ligging.⁶

Het voornemen ging overigens niet door. Op

In de tuin van de villa "Roemah Oedjong"; vermoedelijk aan de zijde van de Peerlkamplaan, stond een kas die blijkens de schoorsteen verwarmd werd. Situatie 1931. (foto: arch. M.L. Jonkers-Reineke)

12 februari 1936 kocht de NCRV de leegstaande villa met 145 are grond. Het kapitale pand kreeg een nieuwe bestemming.

In de plaatselijke pers besteedde men aandacht aan dit feit:

Terrein voor de nieuwe N.C.R.V.-studio aangekocht. Op den hoek van Suzannapark en Schuttersweg te Hilversum.

Naar wij vernemen is gisteren de akte gepasseerd inzake den aankoop van een groot terrein op den hoek van den Schuttersweg en het Suzannapark voor het bouwen van een nieuwe studio voor de Ned. Chr. Radio-Vereeniging....

Aangekocht is de villa "Roemah Oedjoeng", vroeger bewoond door den heer P. Reineke, met het aangrenzende terrein, voor een gezamenlijk bedrag van f 43.000,-....?

Alhoewel de locatie tijdelijk was, richtte de NCRV de villa als omroepstudio in. Omdat een precieze omschrijving van de inrichting ontbreekt, de volgende sfeerimpressie van de radiostudio uit 1939:

Wie op een uitzenddag de tegenwoordige villa in het Suzannapark binnenwandelt en b.v. even in de hall moet wachten kan de navolgende combinatie van geluiden opvangen: 'Hallo, hier Christelijke Radio Hilversum! Wie moet U hebben?' – dat is de telefoniste, die een gesprek binnenkrijgt. Het blijkt, dat de gezochte niet op zijn kamer is en dus weerklinkt even later een zoemtoon door het heele gebouw....

De zoemer houdt op, de gezochte heeft zich gemeld, maar de bezoeker is al lang getrokken door een ander geluid: de Eemlanders repeteeren in de kleine muziekstudio en de klanken van 'Two little soldiers' vervullen de hall... evenwel, slechts gedeeltelijk, want er zijn ook andere geluiden. Van de bovenste verdieping klinkt viermaal in successie heel plechtig.... 'en hiermede verklaar ik de tentoonstelling voor geopend', op welke mededeelingen daverend applaus volgt. De bezoeker zal er niets van begrijpen en daarom zij hem thans medegedeeld, dat men onder de pannen op de bovenste verdieping bezig is een reportage uit te zoeken.

Er is boven even rust, maar nu trekken klanken uit den kelder de aandacht. "Mijn grootvaders klok is een deftige klok..." Wat er met die deftige klok verder gebeurt, komt vooralsnog niet aan het licht, want de deur van de Miller-

kamer⁸, waaruit zijn daverende stem even te voorschijn kwam, is weer dichtgevallen. Straks zal de technicus even een tangetje nodig hebben uit de controle-kamer en dan hoort de bezoeker in de hall het vervolg '...reeds zeventig jaar ongestoord tik-tak...'. Dan klinkt uit de controlekamer een noodkreet: 'Mijnheer de Jong!'. Haastig rent iemand de trappen af en direct daarop vertelt de luidspreker in de wachtkamer 'Hier is Hilversum de N.C.R.V. Wij vragen thans uw aandacht voor onze Uitzending voor scholen.'⁹

Dat de behuizing slechts van tijdelijke aard was blijkt uit het slot van de passage:

Maar nu trekken weer andere geluiden zijn aandacht: het rollen en stampen van de betonmolens op het bouwterrein voor de nieuwe studio vermengt zich met het schetterend geluid van een opgeschrikte merel, buiten in het park.

Bovenstaande bouwactiviteiten hebben betrekking op de totstandkoming van het nieuwe studiegebouw.

Ook de villa werd onderhanden genomen. Namens de NCRV diende architect J.H. van der Veen op 5 september 1939 een aanvraag bij B&W Hilversum in om de achtergevel aan de noordzijde drastisch te veranderen.

Het plan voorzag in de wijziging van de entreepartij. Voortaan zou er geen gebruik meer gemaakt worden van de ingang aan de voorzijde van de villa. De architect 'blindeerde' hiertoe het toegangsportaal in de toren door er drie smalle ramen in aan te laten brengen.

Van der Veen verving vervolgens de bestaande raampartij op de begane grond aan de achterzijde door twee toegangsdeuren met bovenlicht. Om deze nieuwe toegangsdeur te bereiken werd er een stenen trap met bordes over een deel van het verdiept liggende souterrain gebouwd. Hierdoor kwamen de deuren in het souterrain te vervallen.

Tevens realiseerde men een ondergrondse gang tussen de villa (uitmondend in voormalige brandstoffenbergplaats) en de NCRV-nieuwbouw. Hierdoor hoefde het personeel tijdens guur weer niet buitenom.

De bezetting

Het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog gooide roet in het eten. Ook de NCRV ontkwam niet aan de wurgende greep van de bezetter; in maart 1941 was de concentratie een feit. De bestaande omroeporganisaties werden ontbonden en hun bezittingen (gebouwen, apparatuur

en personeel) overgenomen door de genazificeerde rijksradio "De Nederlandsche Omroep". Dr.ir. W.A. Herweijer, een NSB-er benoemd tot directeur-generaal, stond aan het hoofd van de nieuwe organisatie. Volgens oud omroepmedewerkers bleek Herweijer door zijn tolerante opstelling geen scherpstlijper.

Na zijn benoeming betrok Herweijer een werkkamer in de voormalige NCRV-villa:

De heer Verkijk¹⁰, die de geschiedenis van de omroep in de oorlog heeft geschreven, zegt dat in mijn werkkamer in het voormalige NCRV-complex behalve van Mussert ook een portret van Hitler hing. Ik verklaar hierbij dat dit onjuist is.

Mijn eerste werkkamer was in de NCRV-villa aan de straatzijde. Die was al door ir. Dubois ingericht. Een mooi,

Dr. ir. W.A. Herweijer (geb. 1906 en woonachtig in Zwitserland) met NSB-speld, achter zijn bureau in de villa Schuttersweg 8. Op verzoek van Mussert aanvaardde hij in 1941 de positie van directeur-generaal van de Nederlandse omroep. Ondanks zijn NSB-lidmaatschap wordt hij in omroepkringen mild beoordeeld. Hij deed veel voor de werknemers van het omroepbedrijf en slaagde er in 1944 in om de deportatie van een deel van het omroep personeel naar Duitsland te voorkomen. (foto: Goois Museum)

maar wegens gebrek aan zon, koud vertrek. Ik had er een portret van Mussert opgehangen, verder niets. Na ongeveer een jaar verhuisde ik naar de zonnige tuinkamer en liet Mussert in de voorkamer achter. In mijn nieuwe kamer hing geen portret aan de muur...

Wat er in de andere werkkamers in het NCRV-gebouwing weet ik niet.¹¹

Na een overgangsperiode tot eind februari 1947 (vergeefse poging om tot één nationale omroep te komen) waren de omroepverenigingen weer terug. De NCRV benutte de villa voortaan als kantoorruimte. In 1950 werkten o.a. J. de Jong Czn (hoofd afdeling gesproken woord), M. Geerink Bakker (hoofd afdeling muziek), G. Hoek (programmaleiding), K. van Dijk (directeur NCRV) en mej. A. Rijdsdijk en van Ommen (secretariaat) in het pand. Ook Johan Bodegraven, presentator van onder andere de "Steravond" en "Mastklimmen", beschikte hier over een kamer. Ook de telefooncentrale, postkamer, historisch archief en stencilkamer werden in de villa ondergebracht.

De eerder vermelde Orangerie werd bovendien bewoond door de familie Koen. Peter Koen, aanvankelijk radioverslaggever bij de actualiteitenrubriek "Vandaag, radiokrant van Nederland" is gehuwd met televisie-omroepster Tanja Koen. Nadat het gezin Koen in 1957 verhuisd is, werd de Orangerie in verband met uitbreidingsplannen van de NCRV gesloopt.

De voormalige biljartkamer is jarenlang als vergaderkamer gebruikt, onder andere voor het College van Programmaleiders (PL). De fraaie lambrizering in de villa viel eind begin jaren zeventig ten offer aan renovatiewerkzaamheden aan het interieur.

De indiening van bouwtekeningen voor omroepgebouwen geschiedde in deze periode overigens niet door de zendgemachtigde. Op 9 oktober 1973 diende de NOS een officiële aanvraag in bij B & W Hilversum om de bestaande deur met twee ramen (voormalige biljartkamer Jan ter Meulen) op de begane grond te wijzigen in een schuifpui, hetgeen geschiedde.

In de NCRV-periode onderging de villa tal van wijzigingen. De entree aan de zuidgevel (zie foto vorig artikel) werd in 1939 gewijzigd in een drietal smalle ramen. Ook de serre rechts van de vroegere entree verdween. In 1973 werden de ramen van de voormalige biljartkamer vervangen door een schuifpui (linksonder). Ook de schoorstenen ondergingen wijzigingen. (Foto 1983: Max Cramer)

In de tuin van de villa stond een Orangerie, die tussen 1947 en 1957 bewoond werd door het echtpaar Koen. (foto: Omroepmuseum)

Media Academie

Op 24 oktober 1990 opende drs. Hedy d'Ancona, minister van WVC, de Media Academie, gehuisvest in de oude NCRV-villa aan de Schuttersweg. De Media Academie, een initiatief van de NOS en de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, was een afsplitsing van het oude opleidingsinstituut van de omroep, Santbergen. Hier verzorgde men cursussen op het gebied van presentatie en interviews, tekst- en scenario-schrijven, productie en regie voor televisie, radio en journalistiek.

De opleiding was niet meer uitsluitend toegankelijk voor omroepmedewerkers, maar voor alle professionele makers van audiovisuele producten. Ten behoeve van deze opleiding werd het pand enigszins aangepast; de nieuwbakken academie was echter geen lang leven beschoren.

In februari 1991 spraken de besturen van Media Academie en COM (Centrum voor Omroep en Media)¹² in gebouw Santbergen zich uit over een voorstel tot 'toekomstige integratie'. Op 1 juni volgde de benoeming van dr. A. Smit tot projectleider integratie. In september was de fusie een feit en gaan de opleidingen verder onder de naam Media-Academie Santbergen. De naam suggereert het reeds, op een andere locatie.

Momenteel huisvest de villa het samenwerkingsverband van AVRO, KRO en NCRV. De

AKN-villa is het administratieve centrum van Nederland 1.

Gezien het bovenstaande onderschrijf ik de toekenning van drie sterren in het architectuuronderzoek uit 1983 niet. Het grote aantal en de vaak ingrijpende verbouwingen rechtvaardigen mijns inziens slechts de toewijzing van twee sterren. Dit laat onverlet dat de bijna honderd jaar oude villa een sieraad voor de gemeente Hilversum is.

Noten

- 1 Tot 18 mei 1907 wordt de Schuttersweg (Nieuwe) Bussumerweg genoemd. Een naam die niet daadwerkelijk gebruikt is.
- 2 Voor verdere bouwkundige informatie over dit pand: "Hilversum architectuur onderzoek", H'sum, 1983, pag. 172 t/m 175.
- 3 Gegevens Streekarchief voor het Gooi en Vechtstreek, H'sum. Archief Bouwtoezicht, perceel Schuttersweg 8-10, map VII.
- 4 Zie voetnoot 3.
- 5 Gebouw of serre waar 's winters oranjeboomen en andere uitheemse gewassen bewaard worden.
- 6 "Hier Hilversum, de NCRV", Wageningen, 1962, pag. 42.
- 7 Dagblad De Gooi- en Eemlander, donderdag 13 februari 1936, pag. 7.
- 8 Philips-Miller is een electro-mechanisch systeem voor de registratie en weergave van geluid (voorloper van de magnetofoonband). Deze apparatuur stond in het souterrain van de villa opgesteld.
- 9 "Vrij en gebonden. 50 jaar NCRV", Baarn, 1974, pag. 70.
- 10 Dick Verkijk is auteur van "Radio Hilversum 1940 – 1945", Amsterdam, 1974. De onthullende feiten over de omroep in de oorlogsjaren bracht veel tumult te weeg.
- 11 De nog niet gepubliceerde oral history-bijdrage van "W.A. Herweijer, bestuurder in moeilijke tijden" door Harrie Vossen, nov. 1992.
- 12 De COM was ook een afsplitsing van het opleidingsinstituut Santbergen. In samenwerking met de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht verzorgde men technische/facilitaire opleidingen.

Foto voorpagina:

Van 1936-1940 vond de bouw plaats van de NCRV-studio, achter de villa. Een ontwerp van J.H. van der Veen, die duidelijk werd geïnspireerd door de vormtaal van Dudok. (foto: Goois Museum)